

ASKS KYRKA

SPÅNARBETEN

ASKS KYRKA
ASKS SOCKEN
MOTALA KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

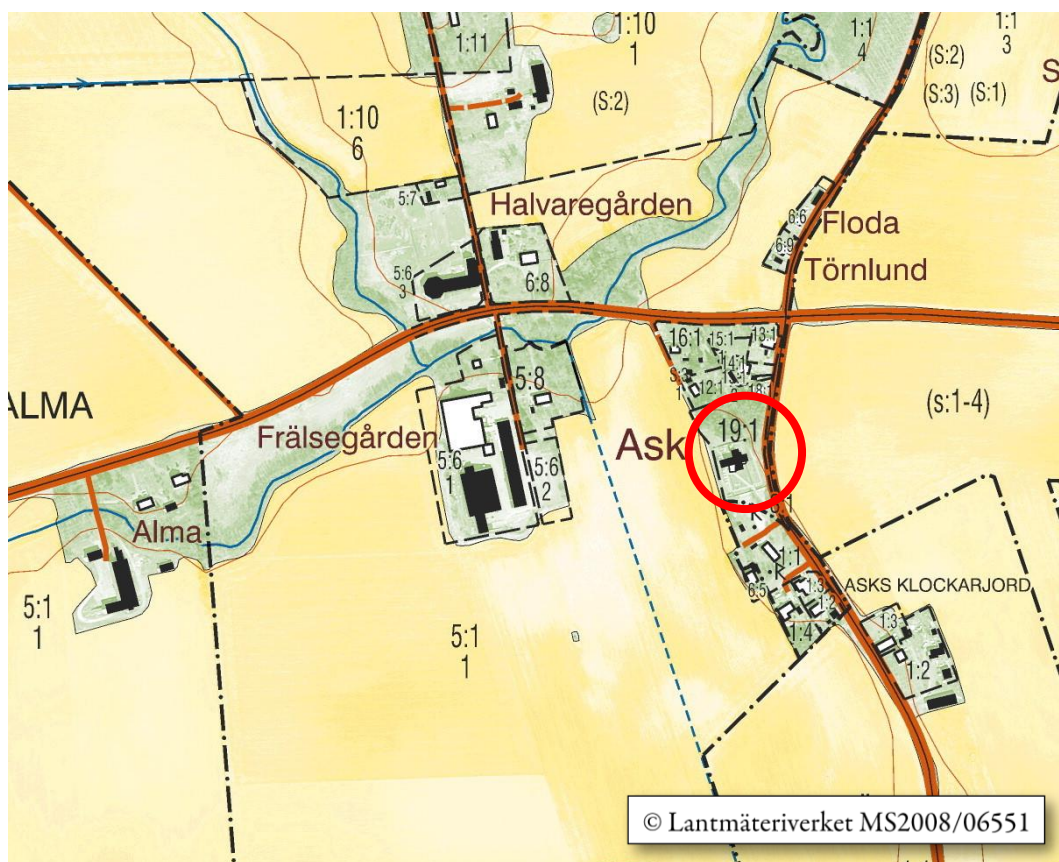
ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Utdrag ur digitala Fastighetskartan med markering av Asks kyrka.

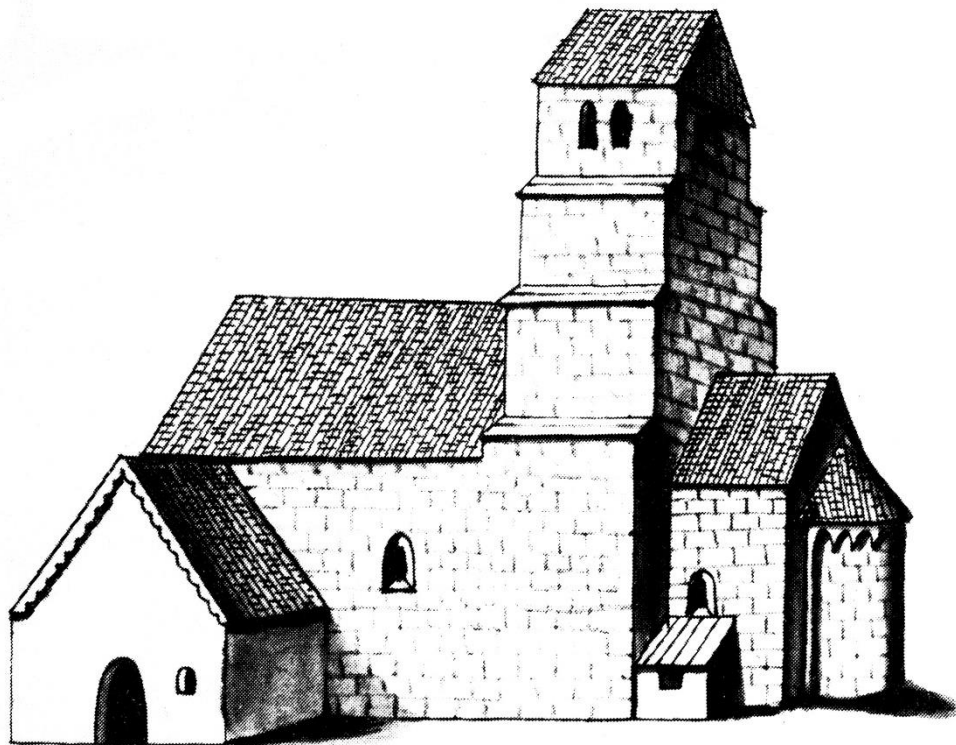
Beskrivning och historik

Asks kyrka är belägen på en ås i det öppna odlingslandskapet söder om sjön Boren och Ulfåsa slott. Den räknas till en av Östergötlands märkligare kyrkor och är en av tre bevarade romanska östtornskyrkor. Kyrkan är uppförd under 1100-talets andra hälft av kalksten och består av ett rektangulärt långhus med ett smalare kor med absid. Absidens rundbågefris (kolonettgalleri) har paralleller med Lunds domkyrka. Över koret reser sig tornet. Samtliga tak och tornets spira och avtrappningar är täckta med spån. Kyrkan är försedd med hängrännor av trä.

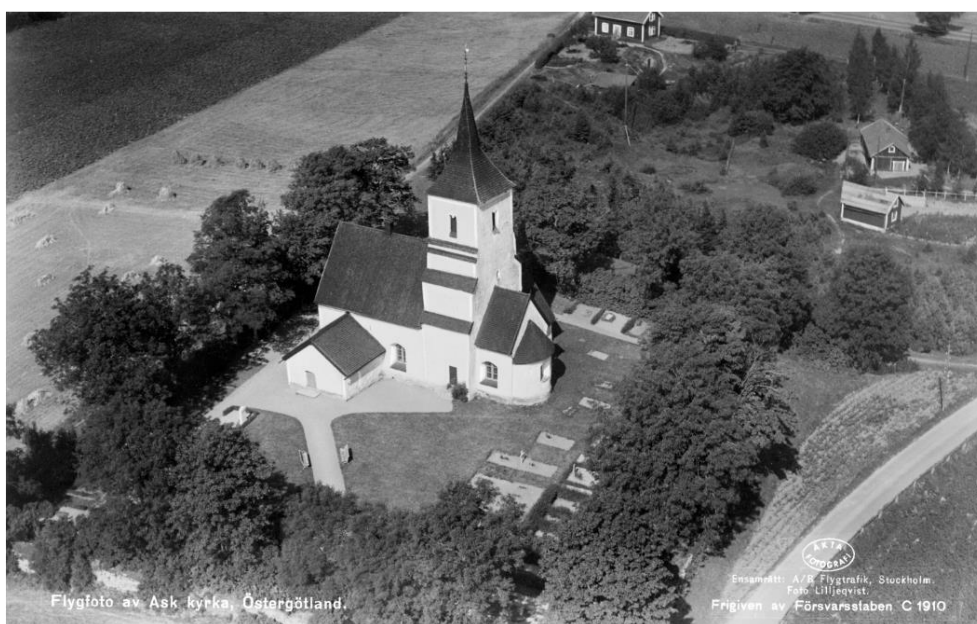
Koret och absiden har bevarat sina ursprungliga valv, medan långhusets plana innertak under 1400-talet ersattes av kryssvalv, vilka försågs med kalkmålningar tillskrivna mäster Amund. Sakristian på nordsidan och vapenhuset på södra långsidan tillbyggdes under senmedeltiden.

Under 1700-talet förstörades fönsteröppningarna, kolonetterna i tornets ljudöppningar togs bort och tornets trappa, som tidigare mynnat på sydmurens insida flyttades till utsidan. Tornspiran fick sin nuvarande form 1745.

På 1950-talet genomgick kyrkan en restaurering under ledning av arkitekt Erik Fant. Det fönster som tagits upp under 1700-talet på kyrkans norra sida sattes igen, liksom absidens östfönster. Västgavelns fönsteröppning förminskades och de flesta fönsterbågar försågs med blyinfattade antikglas. Vapenhuset, som var i dåligt skick, byggdes till stor del om, bl a revs gaveln och murades åter upp. (Östergötlands länsmuseum 2003)

Elias Brenners teckning av Ekebyborna kyrka 1669/70. (Ur: Medeltida kyrkor i Östergötland)

Flygfoto från 1935, AB Flygtrafik. Östergötlands museums samlingar.

Tidigare kända renoveringsarbeten

1961 – 62, delvis omläggning av spåntak.

1971, blixtnedslag i tornet, en del spån skadades.

1985, mindre takytor på tornet sydsida omtäcktes med nytt spån.

1996, förslag till att spåntaket ska tjärstrykas.

1998, spåntaken lagades och tjärades.

(Östergötlands länsmuseum 2003)

2005, spånbyte på korets norra sida. (Muntliga uppgifter vid besiktning)

Under 2018 restaurerades kyrkans östra tornfasad, kyrkan avfärgades, solbänkar av trä och plåt reparerades liksom en del spåntak, som även tjärades. Hängrännor byttes. (Wilund, Paul. 2019)

Kulturhistorisk bedömning

Asks romanska kyrka utgör en unik representant för de s.k. östtornskyrkorna. Av Sveriges ca 2000 medeltidskyrkor är det 15 – 16 stycken som har östtorn, varav tre återfinns i Östergötland. Ask intar en särställning bland dessa, då endast tornet kvarstår av den medeltida kyrkan vid Källstad och Ödeshög är kraftigt ombyggd. Att bevara kyrkobyggnaden i sin nuvarande skepnad med den information som den bär på är en viktig uppgift i arbetet med att förvalta de kulturhistoriska värdena. Kyrkans exteriöra karaktär förstärks av att såväl torn- som långhustak är spåntäckta och hängränorna är av trä.

Kyrkans medeltida murverk, tornets ljudöppningar, absidens rundbågefris och övriga medeltida byggnadsdetaljer, som ett av få bevarade sakramentsskåp, de järnbeslagna dörrarna till vapenhus och sakristia m m, samt de bevarade medeltida inventarierna och tornets välbevarade senmedeltida klockor utgör värdefulla historiska dokument.

De medeltida kalkmålningarna har ett stort konst- och religionshistoriskt värde.

Långhuset har en senmedeltida prägel med sina bemålade kryssvalv. Kalkmålningarna ger även en intressant inblick i länets medeltida målningstradition. Kyrkan har stått relativt oförändrad sedan medeltiden och Fants restaurering strävade närmast efter att osynliggöra en del tillägg från efterreformatorisk tid. Bland kyrkans inventarier bör dopfunten i röd kalksten och tornets senmedeltida klockor nämnas.

Kyrkan är skyddad enligt Kulturmiljölagen, 4 kap.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Borensbergs pastorat, Box 20, 590 30 Borensberg.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

-

Tidsperiod

Mars 2019 – juni 2019.

Problembild / skadebild

Delar av spåntäckningen behövde bytas ut. I övrigt löpande underhåll i form av tjärning av spåntak m m.

Målsättning med projektet

Fortsatt underhåll av taken för att förhindra läckage.

Arbetsbeskrivning

Arbetet var en fortsättning på de åtgärder som utförts 2018.

Resultat

Genomförda arbeten

Som nämnts ovan var årets arbeten en fortsättning på förra årets större projekt. När det gäller spåntäckningen hade spåntäckningen lagats på tornets avtrappningar. Tornspiran tjärades två gånger och avtrappningarnas avtäckning tjärströks en gång.

Nu (2019) byttes spånen på långhusets södra takfall och vapenhusets västra takfall. Lagningar har gjorts av spåntäckningen på långhusets östra takfall och på sakristian. På långhuset lades nyanockbrädor ochnocken på långhus och vapenhus förstärktes med blyremсор.

Arbetet har påbörjats.

Befintligt spån på södra takfallet.

På södra sidan gjordes en del mindre putslagningar på tornets västra fasad, i anslutning till kopparplåten.

Det befintliga spånet hade en fasad framkant, men nytt spån lades med rakskuren kant.

Spånet är kluvet furuspån från Finland, levererat av Kyrktak bygg & konsult AB, Norrköping. Tjära är Auson trätjära med en iblandning av 10 – 15 % linolja och kimrök. Linoljan kommer från Särtsjö, Svanshals.

Spåntäckning av vindskivans övre del.

Hängränorna av trä är långa och behöver ha en relativt kraftig lutning för att få fall. På delar av takrännan blir därför avståndet till nedersta spånraden så pass lång att man upplever att vattnet rinner förbi rännan och ner på fasaden. Därför önskade man lägga en bredare fotplåt av galvad plåt som vinklas ner i rännan. Först föreslogs att plåten skulle gå ner 6 cm, men slutligen blev det en något kortare plåt.

På vapenhuset finns sedan tidigare en kopparplåt med droppnäsa, som leder ner vattnet i hängrännan.

Tomas Ljungdahl mäter för fotplåten.

Fotplåten har tjärats och är inte lika iögonfallande i verkligheten som den ser ut att vara på bilden.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

-

Brädor från underlagstaket.

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

Entreprenören hade lagt undan de brädor i underlagstaket som hade bytts ut. Dessa dokumenterades genom några fotografier.

Godkännande/slutbesiktning

Arbetet kan godkännas ur antikvarisk synpunkt. Entreprenören upprättar egenkontroll.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

T. Ljungdahl Byggnadsvård AB, Tranås.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2019-03-06 och 2019-06-19.

Fotodokumentation

Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum.

Källor

Medeltida kyrkor i Östergötland. Tecknade av Elias Brenner och Johan Fredrik Kock. Sammanställda av Gunnar Rörby. Skänninge 1982.

Wilund, Paul. *Ask kyrka. Antikvarisk medverkan...* Wilund arkitekter & antikvarier AB. Stockholm 2019.

Östergötlands länsmuseum. *Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2003. Asks kyrka*.

Övrigt

-

Tekniska uppgifter

Lokal	Asks kyrka
Socken/stad	Asks socken
Kommun	Motala
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	085 72 (8F 7c Ask)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	0215/19
Öm projektnr	001175
Lst dnr	-
Uppdragsgivare	Borensbergs pastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	Mars – juni 2019

Dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2019:208